

***Yhteenveto luovuusstrategian osatyöryhmien raporteista
21.11.2005/Ep***

Luovuusstrategiatyöstä yleensä

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmaan sisältyy koko maata koskevan luovuusstrategian laatiminen. Asia on mainittu hallitusohjelman kulttuuripolitiikan luvussa. Strategiatyö on kolmi-vaiheinen. Strategiatyön toimeksiantoa valmisteli esityöryhmä vuoden 2004 alussa. Sen esityksestä pyydettiin lausunnot noin 250 toimijataholta. Lisäksi tehtiin selvitys muissa maissa tehdyistä vastaavista strategioista. Varsinainen luovuusstrategiatyö käynnistyi kulttuuriministeri Tanja Karpelan 30.11.2004 antaman toimeksiannon mukaisesti. Opetusministeriö nimesi strategiatyön kolme osatyöryhmää eri tema-alueita käsittelemään sekä yhteistyöryhmän arvioimaan kokonaisuutta.

Luovuusstrategiatyön toimeksianto perustuu käsiteltävään teemaan eikä siinä rajoituta vain kulttuuripolitiikkaan liittyviin asioihin.

Luovuusstrategiatyön tavoitteena on toimeksiannon mukaan:

"-kiinnittää yhteiskunnan eri toimijoiden huomio luovuuden kasvavaan merkitykseen yksilöiden, yhteisöjen ja koko yhteiskunnan hyvinvoinnissa ja menestyksessä
-lisätä eri toimin edellytyksiä luovuuteen liittyvien yksilöllisten ja yhteisöllisten voimavarojen käytölle sekä
-etsiä tasapainoa luovuuteen liittyvien yhteiskunnan kehittämismahdollisuuksien ja kasvavien kilpailu- ja tehokkuusvaatimusten välillä."

Tämä kooste sisältää kolmen osatyöryhmän raporttien keskeiset viestit. Tämän jälkeen yhteistyöryhmä käynnistää oman työvaiheensa. Sen tehtävä on ottaa kantaa osatyöryhmien linjauksiin ja esityksiin suhteuttamalla ne muihin suomalaisen yhteiskunnan kehittämishaasteisiin. Toinen keskeinen tehtävä on arvioida, miten raporttien ja niiden esitysten toimeenpanoa voidaan parhaiten edistää suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteistyöryhmä tekee omat johtopäätöksensä todennäköisesti kevään 2006 aikana, viimeistään 31.10.2006 mennessä.

Luovuusstrategian osatyöryhmien raporttien keskeiset viestit

Luova ihminen -työryhmä

Työryhmän mukaan voidaan puhua lapsenomaisesta vapaan luovuuden vaiheesta ja aikuisluovuudesta. Lapsenomaista luovuutta on lapsen tapa tarkastella kohtaamiaan asioita kokonaisvaltaisesti ja intuitiivisesti. Aikuisluovuudessa korostuu ajattelun ja toiminnan sisällöllisyys ja tavoitteellisuus. Lapsuusajan luovuuden toteutumisen esteeksi voi nousta aikuisten luovuuden nostaminen liian varhain lapsen luovuuden kriteeriksi. Aikuisvaiheen luovuuden riskinä on puolestaan vähätellä kokonaisvaltaisen, intuitiivisen ja mielikuvitukseen perustuvan, ajattelun hyödyllisyyttä.

Työryhmä puhuu voimavarakeskeisestä ihmis- ja yhteiskuntäkäsityksestä ja sen mukaisesti luovuudesta kaikkien ihmisten mahdollisuutena toteuttaa itseään ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Luovuuden merkityksen oivaltavan yhteiskunnan tulee tukea näiden mahdollisuuksien käyttöä. Luovuus ei kui-

tenkaan kehity eikä johda innovatiivisuuteen sattumanvaraisesti. Siksi tarvitaan luovuspedagogista ja muuta luovuuden kehittämistä yhteiskunnallisen toiminnan eri aloilla.

Työryhmän mukaan sen toimeksiannon alueista **arjen luovuutta** tunnustetaan ja arvostetaan vielä huonosti. Sitä ei osata siksi ottaa riittävästi huomioon yhteisöjen ja koko yhteiskunnan kehittämissä. Viranomaisten tulee herkistyä arjen tarpeille ja ongelmille. Erityisesti tulee parantaa arjen luovuuden ja institutionaalisen toiminnan kohtaamisia. Usein tämä edellyttää hallinnollisten raja-aitojen ylittämistä. Näiden kohtaamisten alueille tarvitaan sosiaalisia innovaatioita. Työryhmä näkee kuitenkin ongelmaksi sen, että sosiaalisten innovaatioiden tuottamiselta puuttuvat tarvittavat kannustimet, tuki ja rahoitus.

Kansalaistoiminta nähdään luovuuden toteuttamisen tärkeänä kenttänä. Kansalaistoiminnan järjestöjen ja yhteisöjen tulee monimuotoistaa toimintatapojaan niin, että valitsemispakot arjen ja osallistumisen tarpeiden väliltä vähenevät. Toimintamuotoja tulee kehittää esim. siten, että järjestetään lastenhoito-, vanhus- ym. apua, jotta erityisesti "ruuhkavuosia" elävät ihmiset voivat irrottautua harrastuksiin ja osallistumiseen. Erityisesti nuorten kohdalla työryhmä esittää kehitettäväksi sosiaalisen takuun ajatukselle perustuvaa toimintaa, jolla ehkäistäisiin harrastuksista pois putoamista. Harrastuksista eri syistä pois jääminen aiheuttaa sekä yksilöiden että harrastusyhteisöjen luovien voimavarojen hukkaamista.

Ikääntyneillä pitäisi olla mahdollisuuksia käyttää taitojaan ja kykyjään myös sen jälkeen, kun he ovat jääneet pois työelämästä. Samalla he voisivat – vapaaehtoisesti – helpottaa perheiden tai yksin elävien arkea. Seniorikansalaiset voisivat osallistua soveltuvin tavoin instituutioiden (päiväkodit, koulut, vanhainkodit, urheiluseurat, järjestöt jne.) toimintaan. Isovanhemmille, sedille ja tädille tarvitaan tähän aikaan soveltuvia uusia rooleja.

Toisena ikäryhmänä kiinnitetään huomiota murrosikäisiin. Heidän luovien voimavarojen saaminen heitä itseään ja ympäristöään hyödyttävään käyttöön edellyttää tyttö- ja poikakulttuurien tarkempaa erittelyä. Tämä on sekä koulun että nuorisotyön haaste.

Työryhmä kiinnittää huomiota myös virtuaaliarkeen. Tulee kartoittaa sähköisten viestintävälineiden ja muun teknologian hyötyjä ja haittoja siitä näkökulmasta, vahvistavatko ne ihmisten luovia voimavaroja, sosiaalisia verkostoja ja elämässä selviytymistä.

Tiedettä ja taidetta työryhmä tarkastelee erityisinä ammatillisen luovuuden toteuttamisen paikkoina, luovuuden "koelaboratorioina". Monet yliopistolaitosta koskevat ajankohtaiset hankkeet ja suunnitelmat (tulosohejauus, tuottavuusohjelma jne.) määrällisiä suoriutumissodotuksia korostavina ja aikapaineita tuovina nähdään kuitenkin ongelmallisina luovan tutkimustyön kannalta. Toisaalta yliopistot voivat myös omilla toimillaan edistää luovuutta (innovatiivisen opiskelu- ja työotteen ja luovuuden pedagogiikan kehittäminen). Poikkitieteellisen tutkimuksen merkitystä luovuuden ja innovatiivisuuden edistäjänä korostetaan.

Taiteen käsittelyn yhteydessä todetaan, ettei sen merkitystä vielääkään ole riittävästi ymmärretty laajemmin yhteiskunnassa – ainakaan rahoituksen muodossa. Taidekasvatuksen asemasta kouluissa ollaan huolissaan ja taiteellisen luovuuden myönteisten vaikutusten siirtämistä muille elämänalueille – taiteen soveltavaa käyttöä – korostetaan. Viime mainitussa tarvitaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä.

Työelämäkehityksessä ei pidetä hyvänä, jos suorittava työ ja kehittävä työ irtoavat toisistaan. Pyrkimysten edistää luovuutta ja innovatiivisuutta tulee koskea kaikkia toimialoja ja työelämän tasoja.

Luovuuden johtaminen nähdään keskeisenä haasteena johtamisen ihmiskäsityksestä ja johtajien rekrytoinnista lähtien. Voimakkaan hierarkisten organisaatorakenteiden katsotaan olevan luovuudelle myrkyä.

Luovaan työhön liittyvät tekijänoikeudet nähdään tärkeinä, mutta asenteellisen omista ideoista kiinnipitämisen nähdään rajoittavan innovaatioprosesseja työyhteisöissä ja niiden verkostoissa. Työyhteisöissä tulisi luoda kannustimia ideoiden ja tiedon jakamisen edistämiseksi muiden käyttöön. Luovista aloitteista, ideoista ja varsinkin keksinnöistä tulee palkita. Innovaatiopotentialin tarkastelu tulee sisällyttää henkilöstötilinpäätöksiin ja tulosohejaukuskäytäntöihin. Luovuuden "tekijänoikeuksiin" katsotaan kuuluvaksi myös sen, että työyhteisöillä on kärsivällisyyttä hyväksyä se, että kaikki luovat ideat eivät välittömästi eivätkä aina johda näkyviin lopputuloksiin.

Hallinnon välineiksi edistää luovuutta työryhmä esittää innovatiivisten käytäntöjen ja prosessien tukemista ja levittämistä sekä hallinnollista "apupyöramintaa". Ensin mainittu olisi kolmas julkishallinnon ohjausmuoto normi- ja tulosohejauksen rinnalla. Siinä ohjaava hallinto (ministeriöt, kunnat) etsii ja tukee eri alojen innovatiivista toimintaa ja prosesseja ja ammattikorkeakoulut ja yliopistot diagnosoivat ja tutkivat niitä. "Apupyöramintaa" kehitettäisiin erityisesti sellaisten asioiden edistämiseksi (kuten luovuus), jotka putoavat hallinnonalojen väliin. Alueellisella tasolla tällainen toimintamuoto voisi sopia työvoima- ja elinkeinokeskuksiin.

Koulutuksen ja työelämän vuorovaikutuksen kehittäminen nähdään tärkeänä myös luovuuden edistämisen näkökulmasta. Työelämän kiire- ja jaksamisongelmat työryhmä näkee niin vakavina, että esittää luovuusstrategian yhteistyöryhmän harkittavaksi, tulisiko aiheen käsittelemiseksi kutsua kokoon kansallinen "hätilafoorumi" tai vastaava tilaisuus, jossa asiaan liittyvät erilaiset tutkimus- ja kokemustiedot ja näkemykset saatettaisiin aitoon keskusteluyhteyteen keskenään.

Kasvatusta ja koulutusta tulee työryhmän mielestä kehittää luovuus- ja voimavarakeskeisesti. Kyse on koko koulun toiminnan pitkäjänteisestä kehittämisestä tässä suunnassa, ei yksittäisistä tempuista. Kyse ei ole myöskään vain luovien huippujen tukemisesta, koska ongelmat ovat tällä hetkellä mm. kodeissa koettavassa kasvatuksellisessa neuvottomuudessa ja voimattomuudessa, jopa lasten heitteillejätössä. Tällöin korostuu varhaiskasvatuksen toimijoiden – neuvoloitten ja päivähoiton – vastuu kasvattajina. Voimavarakeskeistä vanhemmuutta on tuettava. Myös median on syytä itsekriittisesti kiinnittää huomiota toimintamuotoihinsa ja tarjontaansa siitä näkökulmasta, edesauttavatko vai vaikeuttavatko ne tällaista kasvamista ja kasvattamista.

Keskustelua työryhmässä aiheutti huoli koulujen "tukehtumisesta" oppisisältöjen määriin sekä opettajien ja oppilaiden suorituspaineesiin. Huolesta tehtävät johtopäätökset jakoivat mielipiteitä. Kaikki korostavat sitä, että kasvatusta- ja koulutuspolitiikan tavoiteasettelu on pidettävä kirkkaana paineista huolimatta – ensi sijasta on ihmisyyteen kasvattaminen. Toisten näkemysten mukaan koulutuksessa on jopa vähennettävä tarjottavan informaation määrää, jotta luovuuden toteutumiseselle saadaan tilaa. Toiset näkevät, että ongelma on puutteellisissa kyvyissä esittää ja käsitellä informaatiota. Haaste on didaktinen ja pedagoginen, ja se koskee myös opetussuunnitelmia ja oppimateriaaleja. Ns. vaihtoehtopedagogioiden viestejä on syytä kuunnella tässä tarkoituksessa.

Koulun toimintakulttuurin työryhmä totesi säilyneen melko muuttumattomana koulujärjestelmään tehdyistä muutoksista huolimatta. Kun eräät koulutuksen alueella tehdyt ratkaisut (luokattomuus/kurssimuotoisuus) korostavat yksilöllisyyttä, koulun yhteisöllinen tehtävä uhkaa hämärtyä. Luovuuden kasvualueena kouluyhteisöllä on kuitenkin tärkeä merkitys. Tunne ja kokemukset osallisuudesta ja osallistumisesta kannustavat oppilaita luovien voimavarojen käyttöön muussakin kuin

oppimistuloksiin tähtäävässä koulun toiminnassa. Koulujen ja oppilaitosten verkostoituminen toimintaympäristönsä kanssa lisää niiden resursseja luovan toiminnan kehittämiseen.

Opettajankoulutuksen kehittäminen on erityisen tärkeää "koulutuksen luovuusarkkitehtuurin" synnyttämisessä. Kyse on opettajan ammatillisen toimenkuvan kehittämisestä muihinkin koulun tehtävien toteuttamiseen kuin vain yksittäisten aineiden opettamiseen. "Kehittäjäopettajan" roolin edistäminen edellyttää kehittämistyön selkeää ja johdonmukaista tunnustamista palkkauksessa. Rehtorin toimenkuvan painottuminen voimakkaasti hallinnollisiin tehtäviin vie tilaa luovuutta edistävän koulun edistämiseltä. Opettajankoulutuksen ja rehtorikoulutuksen sisältöjen on tuettava selkeästi luovuuden edistämistavoitteita.

Työryhmä tekee kaikkiaan 36 toimenpide-ehdotusta toimeksiantonsa alueilta. **Työryhmän keskeisimmät viestit** ovat:

1. On omaksuttava voimavarakeskeinen ihmis- ja yhteiskuntakäsitys. On luotettava ihmisten kykyyn ja haluun käyttää omia luovia ja muita voimavarojaan ja yhteiskunnan on tuettava niiden käyttöä.
2. Tietoyhteiskunnassa luovuus ja innovaatiot vaikuttavat ratkaisevasti yhteiskunnan kehitysedellytyksiin. Työryhmän toimeksiannon alueilla korostuu tarve tuottaa uusia sosiaalisia innovaatioita, mutta niiden tukemista koskevat järjestelyt eivät ole riittäviä.
3. Pyrkimykset edistää luovuutta – kuten myöskään monet työryhmän esitykset – eivät asetu olemassa olevien hallinnonalarajojen sisään. Tarvitaan hallinnonalarajat ylittävää ajattelu- ja toimintatapaa niin kansallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla.
4. Luovuuden esiintulo tarvitsee usein aikaa käyttöönsä ja tilaa ympärilleen. Jatkuva kiire, työn pakkotahtisuus ja liiallinen tehokkuuden tavoittelu ovat siksi hyvin ongelmallisia asioita luovuuden näkökulmasta, eikä niitä pitäisi ehdoin tahdoin suosia yhteiskunnallisin toimenpitein.

Luovat ympäristöt -työryhmä

Työryhmä tarkasteli toimeksiantoaan luovan elämänasenteen ja tuottavan luovuuden muodostaman jännitteen kautta. Luovassa elämänasenteessa on kyse yksilöiden leikinomaisesta ja kokeilunhaluisesta suhteesta maailmaan, mutta yhteisön kannalta luovuus on sen arvokkaina pitämien tuotosten aikaansaamista (tuottava luovuus). Yksilön luovat prosessit eivät välttämättä johda yhteisön arvostamien luovien tuotosten syntyyn. Yhteisölle on kuitenkin edullista edesauttaa yksilön pyrkimyksiä luovan elämänasenteensa toteuttamiseen. Näin se saa todennäköisimmin yksilöiden luovat voimavarat käyttöönsä. Jos luovuutta yritetään pakottaa yhteisön käyttöön, luova yksilö suuntaa luovuutensa muualle.

Työryhmä näkee, että tällä hetkellä luovuutta halutaan käyttää yhteiskunnallisesti innovaatioiden tuottamiseen ja kilpailukyvyyn edistämiseen. Siinä voidaan kuitenkin mennä työryhmän mukaan "railakkaasti harhaan". Luovuuden yksilölliset lähtökohdat ja laajemmat yhteisölliset edellytykset jäävät varjoon, ja kilpailukulttuurin kovenemiseen liittyy monia riskejä. Vaikka monilla mittareilla mitattuna Suomi menestyy hyvin, luovuustematiikan näkökulmasta yhteiskunnan kehittämisen haaste asettuu toisin kuin pelkän kilpailukyvyyn edistämisen näköalasta: "tarvitseeko meidän olla maailman parhaita erilaisissa yksittäisissä asioissa – kenties jopa luovuudessa itsessään – vai onko

tärkeämpää antaa Suomessa elävien kaikkien ihmisten voimavarojen ravita mahdollisimman monipuolisesti yhteiskunnan kehittymistä?"

Työryhmä pitää hyvinvointiyhteiskuntaa sosiaalisena innovaationa, jonka on oltava myös jatkossa yhteiskunnan kehittämisen perusta. Innovaatioista parhaimpina työryhmä pitää sellaisia, jotka ovat samalla kertaa tuotannollisia, sosiaalisia ja kulttuurisia innovaatioita.

Työryhmän mukaan luova ympäristö "sallii ja sietää erilaisuutta ja monimuotoisuutta sekä kannustaa luovien kykyjen ja voimavarojen käyttämiseen. Yksilöillä on oltava asuin-, työ- ja toimintayhteisöissään riittävä toimintavapaus ja -tila, ja heillä on oltava mahdollisuus haastaa yhteisöjensä totuttuja ajattelu- ja toimintatapoja. Yhteisöjen on oltava halukkaita ja kyvykkäitä kuuntelemaan erilaisia ajatuksia, ideoita ja aloitteita ja tarvittaessa muuttamaan omia arvostuksiaan ja toimintatapojaan." Työryhmä ei varauksetta kannata pyrkimyksiä luoda erityisiä luovia ympäristöjä luoville ihmisille tai esim. ns. huippuosajille. Jos niitä pyritään luomaan, niin se voidaan tehdä lähinnä niiden myönteisten esimerkkivaikutusten vuoksi.

Suomen edellytyksiä olla 'kansallisesti' luova ympäristö työryhmä arvioi kuuden osatekijän kautta ja tekee niihin liittyen 29 toimenpide-esitystä:

- Suomalainen **keskustelukulttuuri** on edelleen kehittämättömä. "Suomalaisilla on paljon tietoa ja ideoita, mutta ne eivät aina saa asianmukaista kohtelua, kun ne esitetään julkisesti." Keskustelu on henkilöön käyvää, virheistä ja "vääristä mielipiteistä" rankaisevaa, epäluuloista ja kyräilevää. Keskustelukulttuurin parantamisesta on kaikilla vastuu. Median rooli on tärkeä, mutta sen oma kehitys ei aina edusta eikä tue hyvää keskustelukulttuuria. Pintapuolista repostelevaa kriittisyyttä esiintyy, mutta todelliset kriittisen journalismin käytännöt sen enempää kuin mediakriittikkikään eivät ole kunnolla juurtuneet suomalaiseen mediakulttuuriin.

- Tarvitaan **arvo- ja asenneilmaston** kriittistä tarkastelua – irtiottoja perinteestä, mutta myös perinteen arvostamista; kaikki uusi ei ole automaattisesti luovaa eikä itseisarvoisesti tavoiteltavaa. Kansallisessa itsetunnossa on edelleen puutteita ja arkoja kohtia. Kasvatuksessa ja koulutuksessa on väheksytty itseilmaisua ja toisin ajattelua ja jopa rankaistu siitä. Siihen liittyvät pelon ja häpeän kokemukset ovat monille tuttuja. Luoville yhteisöille sen jäsenten monimuotoisuus on tärkeää. Eriytyisen ongelmallista on työyhteisöjen yhdenmukaisuus. Teemaan liittyvissä käytännön ehdotuksissa esitetään mm. päättäjille ja kansalaisille suunnattua koulutusta suomalaisesta kulttuurista, henkisestä perinnöstä ja luovuudesta, Kulttuurin tila -vuosikirjan perustamista (vrt. Ympäristön tila -raportit), vanhojen ajatusten päiviä, elävä kirjasto -idea sekä monimuotoisuusrekisterin ja -sertifikaatin luomista työpaikoille.

- Suomen **poliittishallinnollisessa toimintakulttuurissa ja päätöksentekojärjestelmässä** on jäykkyyksiä. Muotoseikkojen arvostaminen ja korostaminen vie tilaa luovilta työskentelytavoilta ja prosesseilta. Päätöksentekojärjestelmä on osin sekava ja kansalaisten vaikea ymmärtää. Useimmat luovuuden edistämistavoitteet eivät voi onnistua, ellei reviiirinvartiointia pureta hallinnon kaikilta tasoilta. Reviirinvartiointin tilalle on juurrutettava yhteistoiminta-ajattelu. Toisaalta on varottava uudenlaisten todellisesta elämästä etäännyneiden "kehittäjäeliittien" muodostumista perinteistä hallinnollista toimintaa korvaamaan. Luovuusstrategiatyönkin riskinä on "asettuminen osaksi hallinnollista kehittämisspuuhastelua sekä aineiden ja legitimitietin antaminen sille, että vanhoja asioita nimitään uusiksi luovuus-leimalla". Hallintobyrokratian ja yritystoiminnan kitkaa tulee vähentää.

- **Rakennetun ympäristön** tulee antaa mahdollisuuksia näkökulmien vaihteluun ja muunneltaviin toiminnallisiin ratkaisuihin. "Liian valmiiksi toteutetut yhdyskuntaratkaisut eivät yleensä ole toi-

minnallisesti antoisia." Historiallisten kerrostumien näkyminen rakennetussa ympäristössä on tärkeää. Ongelmana Suomessa on, että yhdyskuntarakenteellisesti "luovat pisteet" syntyvät liian etäälle toisistaan. Käytännön ehdotuksena esitetään Suomen oloihin soveltuvien luovien ympäristöjen ideoiden myllyttämistä kutsukilpailuna tai brainstormingtilaisuuksina.

Käyttäjien tarpeet tulee ottaa huomioon ympäristöjä rakennettaessa; kuunteleminen ja vuoropuhelu on aloitettava jo ennen suunnitteluprosessin käynnistämistä. Osallistumis- ja vaikuttamismenettelyjen kehittäminen olisi myös keino tasapainottaa rakentamiseen liittyviä vahvoja ja heikkoja intressejä: "tavallisten ihmisten" tarpeita ja maankäytön tehokkuutta ja rakentamisen taloudellisuutta. Suomalaisen yhdyskuntasuunnittelua, arkkitehtuurin ja rakentamisen tiettyä klinisyyttä ja suunnittelukriteerien ja -käytäntöjen yhdenmukaistavuutta suosivia paradigmoja pitäisi tarkastella kriittisesti. Yhdyskuntarakenteellisin keinoin tulisi tukea erityisesti palveluyrittämisen kehittämistä.

- **Arjen luovuuden** esteinä työryhmä näkee eristyneisyyden ja yksinäisyyden, joiden myötä yksilöiden ja yhteisöjen luovuusvoimavaroja jää käyttämättä. Tämän ongelman lievittämiseksi tarvitaan uudentyypisiä sosiaalisen toiminnan muotoja ja kohtaamisareenoita. Raportin toimenpidesityksessä sellaisena esitellään sosiodesignin kehittäminen. Taide ja kulttuuri halutaan tuoda osaksi arkielämää. Pyrkimyksissä kehittää **työympäristöjä** luovemmiksi tulee kiinnittää huomio sekä työtiloihin että työn tekemistä koskeviin järjestelyihin. Kumpiakaan ei ole toistaiseksi kehitetty erityisen tietoisesti luovuutta suosiviksi. Esimerkkeinä edellisestä mainitaan kaavamaisesti rakennetut toimistot ja jälkimmäisestä etätöiden huono juurtuminen suomalaiseen työelämään.

Maan **eri alueiden** edellytyksiä toimia luovina ympäristöinä työryhmä ei katsonut tarpeelliseksi arvioida – ne tekevät sen halutessaan itse. Alueellisesti luovan toiminnan tihentymien syntyminen edellyttää eri toimijoiden kohtaamista ja niiden luovien voimavarojen yhdistämistä. Kulttuurin ja luovuuden nostaminen alueiden kehittämisen strategiselle tasolle edellyttää sekä valtion että kuntien rahoitusjärjestelmien kriteerien ja käytön suuntaamista uusiin ja innovatiivisiin hankkeisiin, kohtaamispaikkoihin ja luovuustihentymiin. Myös alueilla tarvitaan luovuuden johtamista, uusia toimintamalleja ja uudenlaista kehittämisotetta. Sekä kulttuuriaktiiviteettien kehittäminen että johtamis- ja kehittämiskäytäntöjen innovointi on syytä ottaa mukaan aluekeskusohjelmaan sekä muihin alueelliseen ja paikalliseen kehittämiseen tähtääviin ohjelmiin. Luonnon, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen liittyviä sosiaalisia ja ekologisia innovaatioita esitetään myös raportissa.

Luova talous -työryhmä

Luova talous -työryhmä lähtee raportissaan siitä, että maailmantaloudessa on siirrytty innovaatiovoitoseen kehitysvaiheeseen. Siksi se tarkastelee luovaa taloutta *saamansa* toimeksiannon mukaisesti innovaatiopolitiikan ytimenä ja Suomen kansainvälistä kilpailukykyä parantavana toimialana. Suomen vahvuudet – korkeatasoinen koulutus- ja innovaatiojärjestelmä, hyvä infrastruktuuri, toimiva julkinen hallinto ja korruptoitumattomuus – mahdollistavat luovassa ja globaalissa taloudessa menestymisen, mutta suuri haaste on luovuuden kulttuurin edistäminen. Tarvitaan koko yhteiskunnan kehittämistä luovuuden ja innovatiivisuuden näkökulmasta, uuden tiedon soveltamiskykyä, uutta luovaa yritystoimintaa ja luovaa työtettä kaikissa työtehtävissä, rakenteiden uudistumista, kansalaisten osaamisen laajaa hyödyntämistä sekä tieteen, taiteen ja kulttuurin arvostamista luovuutta säteilevinä toiminnan alueina. Tarvitaan idealuovuuden ja businessluovuuden yhdistämistä. Taloudellista kasvua ei voi rakentaa rutiinityön tai -tuotannon varaan. Koska luovuuteen ja innovatiivisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät, tulee päästä luovuuden kehityssykliin.

Taide ja kulttuuri ovat työryhmän mukaan tärkeitä luovuutta edistäviä tekijöitä tieteen ohella, mutta yksin niiden varaan ei pidä luovuuden edistämisyrittämiä jättää. Talouden kehittämistä koskevassa keskustelussa luovuuden edistämisen mahdollisuuksia ei oteta riittävän vakavasti, jos luovuuden mielletään liittyvän yksinomaan tai liiaksi taiteisiin ja kulttuuriin. Taiteen ja kulttuurin työryhmä näkee rakentavan siltaa ja välineitä yhteiskunnallisen toiminnan uutta etsivälle orientaatiolle. Kulttuuri on "hienovarainen opettaja" luodessaan edellytyksiä ja ylläpitäessään uteliaisuutta uuteen tai toisiin näkemiseen. Kulttuurin ja muun yhteiskunnan välisten yhteyksien kehittäminen on merkittävä mahdollisuus luovan talouden kehittämisessä sen lisäksi että osa taiteellisesta työstä johtaa teolliseen tuotantoon.

Luova tuotanto on kulttuuristen merkitysten vaihdantaa, joka tapahtuu luovan tuotteen muodossa. Luovassa tuotannossa merkitystenvaihto on ensisijaista suhteessa fyysiseen tuotteeseen. Tällaisen tuotannon merkitys on kasvanut. Kulttuurin toimialat edustavat luovaa tuotantoa ja samastetaan yleisessä puheessa luoviksi toimialoiksi. Opetusministeriö ja Tilastokeskus ovat käynnistämässä luovuusstrategiaprosessin yhteydessä yhdessä muiden ministeriöiden kanssa tutkimushankkeen, jonka tarkoituksena on arvioida tähän astista tarkemmin kulttuuritoimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia. Kulttuurivienti on osa luovien toimialojen aktiviteetteja.

Luova talous kokonaisuutena tarkoittaa luovaan ja innovatiiviseen toimintaan panostamista koko taloudellisen toiminnan alueella. Se edellyttää uudistumiskykyä perinteisessä teollisuudessa, uutta luovan talouden yrittäjyyttä, luovien toimialojen kehittämistä ja luovaa työtä kaikissa työtehtävissä. Luovan talouden menestyksen avaintekijä on talouden, tieteen, taiteen, teknologian, osaamisen ja koulutuksen yhdistäminen. Työryhmä näkee panostusten niihin olevan Suomessa kansainvälisesti vertailtuna hyvällä tasolla, mutta niiden taloudellinen tuotos kansantaloudessamme ei ole yhtä hyvä. Suomessa ollaan usein hyviä tekemään yhden sektorin asioita, mutta asioiden luova yhdistäminen on vaikeampaa.

Tärkeänä luovan talouden kehittämisessä työryhmä näkee PK-sektorin toiminnan edistämisen. Yrittäjyyttä, varsinkin aloittavien yritysten osalta, voitaisiin parhaiten edistää monipuolistamalla yritysmuotoja ja niille soveltuvia rahoitusmuotoja ja -ratkaisuja. Monissa maissa on olemassa yleishyödyllisen yrityksen muoto, ja työryhmä näkee sellaisen soveltuvan hyvin luoville aloille, joten sen soveltuvuutta tulisi selvittää myös Suomessa.

Työryhmä nimeää raportissaan **tärkeimmät luovuuden esteet**:

1. Työn organisoinnin puutteet, mikä mm. aiheuttaa kiirettä ja työuupumista, sekä inhimillistä pääomaa kontrolloiva organisaatiokulttuuri.
2. Hierarkkinen ja eriytynyt hallinto erityisesti julkisella sektorilla.
3. Esteet yrittäjyydelle (monimutkainen byrokratia ja rahoitusmarkkinoiden ja -järjestelmien yksipuolisuus).
4. Idealuovuuden ja businessluovuuden yhdistämisen puutteet, kuten liika teknologialähtöisyys ja liian vähäinen käyttäjälähtöinen näkökulma liiketoiminnan luovuuden lähteenä.
5. Taiteen ja taideinstituutioiden resursoinnin puutteet, mitkä näivettävät luovan toiminnan mahdollisuuksia ja kaventavat ympäristöään inspiroivaa korkeatasoista kulttuuritarjontaa.

6. Läheskään kaikkia yhteiskunnan luovia voimavaroja ei saada käyttöön; valtava luova potentiaali on esim. kahlittu työttömyyteen.

Vastaavasti työryhmä nimeää **luovuuden edistämisen kahdeksan askelta** sekä tekee niihin liittyviä linjauksia. Askeleet ovat:

1. *Luovuuden kulttuurin voimistaminen taiteen keinoin.* Tämä edellyttää mm. alan resurssien turvaamista ja rahoitusmekanismien ajantasaistamista tarpeisiin nähden sekä taidelaitosten laadun ja innovatiivisuuden kehittämistä.
2. *Johtamisen kehittäminen.* Työelämässä ovat edelleen vallalla teollisen vallankumouksen aikana luodut käytännöt, jotka ovat luovuuden edistämisen kannalta ongelmallisia. Tarvitaan mm. johtajuuskoulutuksen tason nostamista ja jäykkien hallintokäytäntöjen vähentämistä
3. *Työelämän kehittäminen.* Aika- ja tehokkuuspaineinen työelämä on kehittymässä toiseen suuntaan kuin minkä luovuusteoriat näkevät luovuuden kannalta hyväksi. Mm. koulutuksen ja työelämän yhteyksiä on edelleen vahvistettava sekä tuettava aloitteellisuutta työyhteisöissä. Monikulttuurinen työympäristö on innovaatioiden käyttövoima.
4. *Luovuuden nostaminen osaksi kaikkea koulutusta.* Luovuutta tulee vahvistaa läpäisyperiaatteella kaikessa koulutuksessa, mutta myös strategisten alojen huippuosaamista on kehitettävä.
5. *Tieteen ja taiteen huippujen kannustaminen.* On nostettava tutkimuksen laatua, kehitettävä monitieteisiä tutkimusympäristöjä, hyödynnettävä tutkimustuloksia koko yhteiskunnassa sekä kehitettävä taiteen tukijärjestelmiä tunnistamaan kansainvälistä menestyspotentiaalia omaavat toimijat.
6. *Innovaatioympäristöjen ja luovien paikkojen lisääminen.* Mm. tieteen, kulttuurin ja liiketoiminnan välistä vuorovaikutusta kaupunkisuunnittelun keinoin luovien keskusten synnyttämiseksi on lisättävä.
7. *Yrittäjyyden arvostaminen ja kehittäminen.* Mm. kilpailun esteitä on poistettava, pienyrityksille suunnattuja riskirahoitusinstrumentteja kehitettävä ja ulkomaisia sijoittajia houkuteltava Suomeen. Palvelusektorilla on paljon kasvupotentiaalia. Kulttuuriyrittäjyydessä luovuus on saatettava paremmin tuotteiksi.
8. *Kulttuuriviennin ja -tuonnin edellytysten vahvistaminen.* On mm. luotava konkreettinen tukijärjestelmä kansainväliseen levitykseen ja menestykseen potentiaaleille kulttuurituotteille, kehitettävä laatu- ja tuoteperusteista, tuotteeseen fokuksittua tukea tuotteistus-, promotio-, markkinointi- ja levityskuluihin sekä kehitettävä suomalaista kulttuuriteollisuuden jakelu- ja markkinointiverkoston.

Raporttien yhteiset ja erilaiset näkemykset tai painotukset

Luovuusstrategian toimeksiantoa valmistellut esityöryhmä näki luovuuden edistämisyrittämykset erilaisiin ajattelun lähtökohtiin ja näkemyksiin liittyviä jännitteitä esiin nostavina. Keskeisenä luovuuden edistämisyrittämyksissä se piti sitä, "miten vapauden ja tehokkuuden välistä jännitettä säädellään".

Kolmen osatyöryhmän raporteissa on paljon yhteneviä, mutta joiltain osin jännitteisiä näkemyksiä. Kaikki työryhmät korostavat sitä, että luovuus kuuluu kaikille ja on kaikkien ihmisten mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimintaympäristöihinsä. Vahvimmin tämän näkemyksen tuo esiin Luova ihminen -työryhmä puhuessaan voimavarakeskeisestä ihmis- ja yhteiskuntakäsityksestä luovuuden edistämisen perustana. Myös Luova talous- työryhmä näkee luovuuden kehittämisen perustan samalla tavoin, mutta tärkeää on myös huippuosaamiseen ja sen soveltamiseen liittyvä taloudellinen potentiaali. Luova ihminen -työryhmä toteaa, että "luovuusstrategian yhteistyöryhmän on

syytä ottaa kantaa siihen, miten kaikkien luovuutta korostava ajattelutapa ja ns. huippuosaajien tarpeiden huomioon ottaminen sovitetaan yhteen yhteiskuntapolitiikassa". Kaikki työryhmät joka tapauksessa näkevät, että ihmisten luovat voimavarat eivät ole tällä hetkellä parhaassa mahdollisessa käytössä. Esimerkiksi työttömyys nähdään moninkertaisena inhimillisten, myös luovien, voimavarojen hukkaamisena.

Suhtautumisessa siihen, miten luovuutta voidaan käyttää hyväksi yhteiskunnallisesti, on painotuseroja. Kaikki työryhmät korostavat lähtökohtaisesti sitä, että luovassa ajattelussa ja toiminnassa kyseenalaistetaan – ja pitää saada kyseenalaistaa – vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja. Luova talous -työryhmä katsoo, että muiden luovuutta edistävien vaikutusten ohella luovuuden edistämisyhtymysten tulee lisätä myös talouskasvua ja Suomen kilpailukykyä, vaikka "kaikki ei ole mitattavissa rahana". Luovat ympäristöt -työryhmän mukaan luovuutta ei pidä pakottaa palvelemaan vain tiettyjä ennaltamäärättyjä tavoitteita. Sen sijaan, kun luoville ihmisille annetaan riittävä vapaus, heidän panoksensa tulee parhaiten myös yhteiskunnan tavoitteiden käyttöön.

Työelämän kehityksen nykysuuntauksen kaikki työryhmät näkevät luovuuden edistämisen näkökulmasta ongelmallisena. Mm. tulosjohtamiseen mittaamis- ym. käytäntöineen suhtaudutaan kriittisesti. Kiirettä, stressiä ja uupumista pidetään vakavina ongelmina, jotka voivat uhata muiden tärkeiden tavoitteiden saavuttamisen.

Luovuusstrategiatyössä Luova talous- työryhmä näkee tärkeäksi siirtyä nopeasti sanoista tekoihin. Luovat ympäristöt -työryhmä varoittaa siitä riskistä, että tämäkin strategiatyö johtaa hokematasoiseen "kehittämispuuhaan", jossa vanhoja asioita ja totuttuja käytäntöjä nimetään luovuus -leimalla. Luova ihminen -työryhmä pitää tärkeänä seurata strategiatyön toteutumista ja soveltuvien tavoin jatkaakin sitä.

Kaikki työryhmät ovat yhtä mieltä siitä, että pyrkimykset edistää luovuutta eivät etene kunnolla reviierejään vartioivassa sektoroituneessa hallintorakenteessa.